

avocatul
poporului
OMBUDSMAN

16 noiembrie 2023 nr. 08-1/23 - 2803

la nr. _____ din _____

Doamnei Veronica MIHAILOV-MORARU,
Ministra Justiției

Mun. Chișinău, str. 31 August 1989, nr.82, MD-2012
E-mail: secretariat@justice.gov.md

Domnului Anatolie FALCA,
Director al Administrației Naționale a Penitenciarelor

Mun. Chișinău, str. N. Titulescu 35, MD-2032
E-mail: anp@anp.gov.md

✓ **Domnului Andrei SOCOL,**
Director al Penitenciarului nr.2-Lipcani
r-l Briceni, or. Lipcani, str. Independenței 108, MD-4706
E-mail: p2secretariat@anp.gov.md

Prin prezenta, Vă remit Raportul elaborat de către membrii Consiliului pentru prevenirea torturii în urma vizitei de monitorizare efectuate la Penitenciarul nr.2-Lipcani la 19.05.2023¹.

Vă rugăm să remiteți în adresa Oficiului Avocatului Poporului informații în tabel privind implementarea recomandărilor înaintate, precum și eventualele obiecții, sugestii referitoare la informațiile și concluziile Raportului respectiv la adresa: secretariat@ombudsman.md în termen de 30 zile.

Raportul este disponibil în varianta electronică la adresa: <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>.

Anexă: Raportul de vizită pe 27 file.

Cu respect,

Ceslav PANICO,
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)
Președinte al Consiliului pentru prevenirea Torturii

Ex: Al. ZUBCO
Șef direcție, Direcția prevenirea torturii OAP
tel. 060002641 Email: alexandru.zubco@ombudsman.md

¹ Raportul de vizită este elaborat în conformitate cu prevederile pct. 19 lit.b) din Protocolul Opțional la Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante (OPCAT) adoptat la 18 decembrie 2002 în cadrul celei de-a 57-a Sesiuni a Adunării Generale a ONU prin Rezoluția A/RES/57/1999, ratificat prin Legea 66/2006.

Consiliul pentru Prevenirea Torturii

Mecanismul Național de Prevenire a Torturii

RAPORT
privind vizita preventivă/de monitorizare
efectuată la Penitenciarul nr.2-Lipcani
din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor
la 19 mai 2023

Membrii Consiliului pentru Prevenirea Torturii:

Ceslav PANICO, Avocatul Poporului (Ombudsmanul), Președintele Consiliului,
Vasile COROI, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului, membru al Consiliului,
Iuliana CUREA, membru al Consiliului,
Olesea DORONCEANU, membru al Consiliului,
Gheorghe BOSÎI, membru al Consiliului,
Ludmila MARANDICI, membru al Consiliului,
Arcadie ASTRAHAN, membru al Consiliului.

I. PRELIMINARII

La 19 mai 2023, între orele 11:00–16.00 min., membrii Consiliului pentru Prevenirea Torturii (în continuare Consiliul) au efectuat o vizită preventivă la Penitenciarul nr.2-Lipcani (în continuare P-2) din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor (în continuare ANP).

- **Denumirea instituției:** Penitenciarul nr.2-Lipcani
- **Tipul instituției:** închisă
- **Adresa:** r-l.Briceni, or. Lipcani, str. Independenței nr.108
- **Data:** 19 mai 2023

Tipul și/sau obiectivul vizitei:

- Monitorizarea situației în P-2 privind respectarea drepturilor persoanelor condamnate împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.
- Monitorizarea situației și implementării recomandărilor CpPT ca urmare a vizitelor desfășurate anterior (24.04.2018¹).

Mandatul CpPT:

Consiliul pentru Prevenirea Torturii a fost instituit la data de 24 octombrie 2016 în corespundere cu prevederile Legii nr.52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul).

Scopul Consiliului este de a proteja persoanele împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, în calitate de Mecanism Național de Prevenire a Torturii, în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

În conformitate cu prevederile art. 30 și 32 din *Legea nr.52 din 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)*, precum și conform punctului 5 din *Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului pentru Prevenirea Torturii*, Consiliul pentru Prevenirea Torturii poate efectua vizite (neanunțate) preventive și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate.

- **Numele membrilor echipei de vizită:**
 - Olesia DORONCEANU
 - Iuliana CUREA
 - Gheorghe BOSÎI
 - Ludmila MARANDICI
 - Arcadie ASTRAHAN

¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/05/P2-Lipcani-24.04.2018.pdf>

Metodologia aplicată:

Membrii echipei de monitorizare au utilizat mai multe metodologii în scopul colectării și raportării informațiilor necesare: conversații cu personalul administrativ al instituției penitenciare (directorul instituției penitenciare, agenți, personal medical, personal pe detenție și reintegrare socială); conversații individuale și de grup cu persoanele condamnate; inspecția încăperilor/spațiilor folosite de persoanele private de libertate; observația; analiza și verificarea registrelor prezentate; analiza rapoartelor de activitate, instrucțiunilor ce reglementează procedurile interne; efectuarea fotografiilor; verificarea termenelor de valabilitate a produselor și a funcționalității dispozitivelor. Datele au fost colectate în cadrul vizitei de monitorizare, inclusiv au fost furnizate de către administrația P-2 atât pe parcursul vizitei cât și după încheierea acesteia.

Consiliul a consultat următoarele registre prezentate:

- ✓ Registru de evidență a cazurilor de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale,
- ✓ Registru de evidență a deținuților aflați la greva foamei,
- ✓ Registru de evidență a deținuților cu traumatisme, care s-au automutilat,
- ✓ Registrul de evidență a informațiilor privind evenimentele negative sau cazurile excepționale,
- ✓ Registru de evidență a rapoartelor privind încălcările executării pedepsei,
- ✓ Lista persoanelor separate conform art.206,
- ✓ Registru examinării medicale la intrarea în penitenciar,
- ✓ Registrul de evidență a convorbirilor telefonice.

Accesul membrilor *Consiliului* pe teritoriul instituției a fost realizat fără impedimente.

La începutul vizitei membrii echipei au avut o scurtă discuție cu directorul Penitenciarului nr.2-Lipcani care a oferit informații generale despre instituție, provocările și impedimentele cu care se confruntă personalul, precum și a oferit suport pentru accesul membrilor Consiliului pe teritoriul instituției.

Membrii echipei CpPT au avut acces neîngrădit în toate spațiile din cadrul instituției, la toate dosarele și registrele solicitate, au avut posibilitatea de a purta discuții confidențiale private și în grup cu condamnații. Personalul a manifestat deschidere și cooperare.

În cadrul vizitei au fost monitorizate: blocurile de detenție a condamnaților (2 blocuri pentru deținerea persoanelor condamnate, un sector pentru deținerea condamnaților conform art.206 Cod de Executare al R. Moldova și izolatorul disciplinar), camerele de întrevederi de lungă și scurtă durată, biblioteca, blocul alimentară, cabinetele medicale, stadionul de fotbal, spații destinate ședințelor de judecată online, precum și încăperi pentru personalul instituției.

Consiliul a avut discuții confidențiale cu peste 100 persoane private de libertate (în grup și individuale). Totodată, au fost purtate discuții cu personalul penitenciarului ce activează în serviciile: siguranța și regimul de detenție, medical, reintegrare socială, logistic.

II. INFORMAȚII GENERALE DESPRE INSTITUȚIE

În temeiul Hotărârii de Guvern nr.437 din 15.05.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP), Penitenciarul nr.2-Lipcani (P-2) amplasat în orașul Lipcani, str. Independenței nr.108 este o instituție subordonată ANP, care are statut de instituție penitenciară de tip semiînchis, în care își ispășesc pedeapsa condamnați maturi de gen masculin.

În instituție există 2 blocuri distincte de detenție pentru condamnați:

- ✓ un sector (Nr.1) pentru deținerea condamnaților care, în virtutea funcțiilor ocupate anterior, pot fi amenințați cu răzbunarea – 64 persoane;
- ✓ un sector (Nr.2) condamnați maturi de gen masculin – 227 condamnați la momentul vizitei;
- ✓ un sector destinat pentru carantină și izolare disciplinară în care se dețin condamnații conform art.206 CE RM – 29 condamnați în momentul vizitei;
- ✓ blocul de producere unde locuiesc condamnații angajați în sectorul de deservire gospodărească;
- ✓ 4 deținuți la sectorul deschis.

Pe lângă spațiile destinate pentru detenția condamnaților, în interiorul penitenciarului există: o încăpere administrativă destinată activităților desfășurate cu condamnații (activități desfășurate de către serviciul reintegrare, spațiul destinat serviciului medical și personalul serviciului siguranță și regim), blocul alimentară, terenul sportiv, biserica, blocul destinat instruirii profesionale, încăperile pentru întrevederile de lungă durată, baia și spălătoria, etc. La fel, în interiorul instituției este amplasat un bloc avariata (anterior acesta a fost bloc de studii – școală generală) și o grădină (7 ari).

Nivelul de ocupare. Separarea categoriilor de deținuți.

Plafonul de detenție al Penitenciarului nr.2 este de **368 persoane²**, la momentul vizitei, erau **deținute 320 persoane**. Din numărul total de condamnați, 29 persoane sunt plasate conform art.206 Codul de Executare al R. Moldova, solicitând asigurarea securității personale (la sineizolare).

La fel, ca și în alte instituții penitenciare vizitate anterior, Consiliul a constatat prezența tratamentului diferențiat și repartizarea inegală în spațiile de trai, deținuții fiind plasați în cele mai dese cazuri în secții supraaglomerate cu condiții nesatisfăcătoare de detenție versus un număr mic de condamnați care se dețin în spații spațioase cu condiții foarte bune de trai. CpPT a vizitat celulă de 16m² în care erau plasați peste 8 condamnați.

În acest sens, informațiile în privința spațiilor utilizate pentru plasarea deținuților oferite de către administrația instituției nu conțin date veridice cu referire la spațiul alocat condamnaților.

² https://drive.google.com/file/d/IGYKEKdZfwPDESrw_tG4hhnnUH844VSZ-/view

CpPT atrage atenția administrației penitenciarului la soluționarea problemei suprapopulării, deoarece aceasta are o influență negativă asupra tuturor celorlalte aspecte ale detenției și asupra climatului general din cadrul instituției, iar în multe cazuri efectele adverse ale suprapopulării prezintă un risc mare pentru tratamente inumane sau degradante³.

Totodată, Consiliul salută inițiativa Administrației Naționale a Penitenciarelor de a efectua repartizarea uniformă a condamnaților (Ordinul ANP nr.149 din 22 martie 2023), ce prevede respectarea standardelor CPT cu referire la spațiu și condițiile de trai pentru condamnați. La fel, CpPT va urmări ulterior realizarea ordinului nominalizat atât în Penitenciarul nr.2, cât și în restul instituțiilor din cadrul sistemului penitenciar.

Reforme, schimbări majore, provocări

Conform schemei de personal a Penitenciarului nr.2-Lipcani, la momentul vizitei, conform statelor de organizare instituția dispunea de 109 unități de personal, dintre care 16% – vacante (8 unități agenți și 5 ofițeri). În mare parte, funcțiile vacante sunt cele ce implică personalul în relaționarea directă cu persoanele private de libertate. **Cel mai grav este faptul că în instituția penitenciară este vacantă deja de 4 ani funcția șef al serviciului medical.**

Consiliul este îngrijorat de faptul că în Penitenciarul nr.2-Lipcani, la fel ca în marea parte din instituțiile penitenciare vizitate de către CpPT în anul 2022-2023 (Penitenciarele nr.3, 4, 17, 15) există probleme de angajare a personalului medical, în special la funcția de șef al serviciului medical. Această problemă este și mai gravă atunci când analizăm numărul persoanelor care se dețin în aceste instituții, astfel doar aceste 5 instituții enumerate mai sus dețin peste 30% din numărul total de persoane condamnate ce se află în custodia sistemului penitenciar.

Problema insuficienței de personal este prezentă și în acest penitenciar, chiar dacă în anul 2018 numărul de funcții a crescut cu 11 unități. Este de menționat faptul că, instituția penitenciară are o suprafață destul de mare, iar odată cu schimbarea statutului, din penitenciar pentru minori în penitenciar pentru condamnați adulți a crescut și numărul condamnaților ce sunt plasați în instituție. La fel ca și în instituțiile vizitate anterior, CpPT constată un număr scăzut de personal responsabil de siguranță pe timp de noapte (în garda de noapte rămân de la 4 până la 6 angajați la un număr total de 320 condamnați).

Nu este clar după care standard este elaborată schema de personal, și care sunt condițiile de calcul al numărului de angajați versus deținuți. În acest sens, raportul angajați/deținuți diferă de la o instituție

³ Normele CPT <https://www.refworld.org/cgi-bin/txis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78829d2>

la alta (P-2: 1 angajat/3,2 condamnați; P-15: 1 angajat/3,0 condamnați, P-3: 1 angajat/2,6 condamnați; P-7: 1 angajat/2,2 condamnați, P17: 1 angajat/3,2 condamnați;)⁴.

Conform studiului privind evaluarea climatului moral-psihologic al personalului din Penitenciarul nr.2 (informație cuprinsă în raportul de bilanț pentru trimestrul I 2023), relațiile între angajați sunt bazate pe colegialitate, climatul moral-psihologic fiind apreciat ca "bun". Consiliul salută realizarea studiilor ce pot oferi informații despre motivația personalului și atmosfera generală pe instituție. Totodată, CpPT consideră important modul de realizare a funcțiilor și sarcinilor pe care le au angajații, un număr ridicat al acestora va avea impact negativ asupra personalului, provocând stări de stres și epuizare profesională, și ulterior asupra relațiilor dintre personal și deținuți, prin generare de conflicte sau atitudine negativă.

Incidente majore

Potrivit datelor oferite de către personal, pe parcursul anului 2022 au fost înregistrate: automutilări – 15 cazuri pentru 2022 (+1 caz în 2023), greva foamei – 22 cazuri în anul 2022 (+5 -2023), atac asupra personalului - 2 cazuri în 2022, altercații – 20 cazuri în 2022 (+2 – 2023), nesupuneri prin violență a persoanelor private de libertate – 5 cazuri în 2022, deces – 1 caz în anul 2023 (condamnat 21 ani - cauza decesului stop cardiac).

Nu au fost înregistrate tentative de suicid.

Problemele/impedimentele expuse de reprezentanții Penitenciarului nr.2 Lipcani:

- Insuficiența de personal implicat în activități de regim și supraveghere, precum și a personalului specializat, motivarea slabă (inclusiv sub aspect financiar) în special a personalului medical;
- lipsa încăperii la intrare în penitenciar, destinată măsurilor de percheziție a condamnaților nou-sosiți în penitenciar;
- lipsa încăperilor separate pentru deținerea condamnaților pe securitate personală, care se dețin până la moment în celulele carantinei și izolatorului disciplinar;
- lipsa oportunității reale de a încadra condamnații în câmpul muncii;
- starea nesatisfăcătoare a acoperișului sectoarelor nr. I și nr. II;
- insuficiența resurselor financiare pentru reparații capitale.

⁴ https://drive.google.com/file/d/IGYKEKdZfwPDESrw_tG4hhnnUH844VSZ-/view (un calcul general al numărului de personal conform statelor versul numărul persoanelor ce pot fi deținute în penitenciar conform plafonului de detenție).

III. TRATAMENTUL DEȚINUȚILOR

CpPT salută faptul că alegerii de tortură sau rele tratamente din partea angajaților penitenciarului în privința condamnaților nu au fost constatate. Cu toate acestea, la momentul vizitei, condamnații au expus nemulțumiri privind atitudinea nepăsătoare a gardienilor, lipsa medicilor, lipsa activităților ocupaționale și instruirii profesionale, prezența și favorizarea subculturii criminale.

Membrii CpPT sunt îngrijorați de numărul mare de altercații, nesupuneri prin violență, comportament agresiv al condamnaților. Astfel de acțiuni pun în pericol controlul pe care trebuie să îl aibă administrația, iar lipsa controlului crește influența subculturii criminale, care are un rezultat direct asupra fenomenului violenței, intimidării și exploatarei între condamnați⁵. Din abaterile disciplinare înregistrate în 2023 (până la momentul vizitei) 25% sunt acțiuni ce descriu comportament agresiv, nesupunere, altercații, etc.

Un alt indicator al prezenței acestui fenomen este segregarea pe anumite grupuri ale deținuților, începând cu grupul celor „*de elită*”, până la grupul „*de umiliți*”. Segregarea este favorizată de atitudinea diferită față de deținuți din partea personalului instituției, fapt ce se realizează prin plasarea acestora în condiții de detenție semnificativ diferite. Astfel, CpPT a observat că în celulele cele mai suprapopulate, în condiții inumane se dețin condamnații din casta „umiliților”.

Consiliul solicită personalului penitenciarului să excludă orice formă de tratament discriminatoriu față de persoanele private de libertate.

Inechitatea și tratamentul diferențiat rezidă și din creșterea numărului deținuților plasați pentru securitate personală în conformitate cu art.206 CE RM (majoritatea din ei explică că nu sunt de acord cu regulile informale: să joace cărți, să plătească lunar deținuților, etc. unica cale de a nu fi supuși abuzurilor fiind solicitarea securității personale) care a crescut în anul 2023 cu 20% față de 2021 (2021 -21 condamnați, 2023 – 29 condamnați).

Documentarea leziunilor corporale

Regula 34 (Nelson Mandela) Dacă, în cazul examinării unui deținut la intrare sau îngrijirii medicale ulterioare a unui deținut, specialiștii medicali observă orice semne de tortură sau alte tratamente ori pedepse crude, inumane sau degradante, **ei trebuie să documenteze și să raporteze asemenea cazuri autorității medicale, administrative sau judiciare competente.**

Consiliul constată că **numărul leziunilor corporale la condamnați este în creștere cu peste 70% comparativ cu anul 2021.** Astfel, în 2022 au fost înregistrate 46 leziuni corporale (cifra

⁵ Raport CPT/2018 https://www.ecoi.net/en/file/local/1454825/1226_1545136703_2018-49-in-eng-docx.pdf

preluată din Tabelele de indicatori pentru anii 2022 și 2021, oferite de către ANP) cu 79% mai multe comparativ cu anul 2021.

Din analiza documentației de serviciu, există înregistrări a cazurilor de abuz față de deținuți, totodată, sunt înregistrări în care există suspiciuni că deținutul ar fi fost maltratat, însă este notată explicația acestuia cu referire la proveniența traumatismului (echimoză ochiului stâng – „s-a lovit într-o creangă de copac, „căzut jos”, etc), și practic nu se consemnează informații privind coerența între spusele deținutului despre originea leziunii și constatarea medicului.

CpPT a constatat și faptul că angajații din serviciul medical nu vizitează regulat condamnații în sectoarele locative, prin urmare documentarea leziunilor are loc doar dacă s-a adresat condamnatul sau dacă lucrătorul medical a fost sesizat de personalul administrativ al penitenciarului. Din declarațiile personalului medical fiecare traumă/leziune se fixează în Registrul de traume, automutilări și leziuni. **Administrația nu a prezentat Registrul de evidență a recepționării plângerilor privind tortura, tratament inuman sau degradant, nu este clar dacă el există.**

Consiliul atenționează asupra obligativității personalului penitenciarului de a documenta și informa procuratura teritorială sau specializată despre orice caz, ce ar presupune că deținutul a fost supus unor astfel de fapte, conform prevederilor Ordinului comun nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale.

Numărul automutilărilor la fel a crescut în 2022 cu 33% - față de 2021 (date preluate din Tabelul de indicatori pentru anii 2021 și 2022).

Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

Analizând datele din Registrul de evidență a cazurilor de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale, constatăm că angajații au aplicat astfel de măsuri în 5 cazuri pe perioada anului 2022 și 4 cazuri în 2023 până la momentul vizitei. Practic în toate cele 9 cazuri de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale pentru 2022-2023, motivele au fost comportamentul agresiv, amenințări la adresa personalului, deteriorarea bunurilor din celule. În Registrul nominalizat anterior nu sunt înregistrări la capitolul ce descrie *cine, când, la ce oră din personalul medical a examinat condamnatul* și nici înscrieri *când și unde a fost expediat comunicatul special*. La fel, nu este o înscriere clară cu referire la numele și prenumele angajatului care a aplicat forța fizică (în Registrul pot fi întâlnite înscrieri de tipul „D14; B11”).

CpPT recomandă instruirea continuă a personalului cu referire la procedurile de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale, precum și completarea tuturor datelor în actele ce prevăd înregistrarea a astfel de cazuri.

Problematika sancțiunilor disciplinare

CpPT constată că rămâne actuală problematica aplicării măsurilor de sancționare prin limitarea contactului cu mediul extern (suspendarea dreptului de a avea întrevederi). Conform datelor oferite de administrația instituției, în anul 2022 din numărul total de sancțiuni, 64% au fost sancțiuni sub formă de suspendare a dreptului la întrevederi de scurtă și lungă durată.

Problematika aplicării sancțiunilor disciplinare sub formă de suspendarea dreptului la întrevederi a fost enunțată în rapoartele vizitelor CPT în R. Moldova, atât în 2018⁶, cât și în 2020⁷, care au atenționat autoritățile de a lua măsuri, inclusiv prin revizuirea legislației, astfel încât pedepsele disciplinare aplicate deținuților să nu conducă la interzicerea contactelor cu familia.

Totodată, Consiliul a observat descreșterea ușoară a numărului de stimulări, pentru anul 2022 fiind înregistrate 189 de stimulări, 10% din acestea fiind stimulările cu permisiunea de a avea întrevederi de lungă și scurtă durată suplimentare (21 în anul 2022) ce ar putea facilita ca deținuții să mențină o legătură adecvată cu exteriorul, inclusiv, să dezvolte relațiile cu familiile, cât mai normal posibil⁸. Acest tip de stimulare a crescut cu 60% comparativ cu numărul pentru anul 2021.

IV. GARANȚIILE ÎMPOTRIVA TORTURII ȘI A RELELOR TRATAMENTE

Informații cu privire la drepturile condamnaților

Notificarea custodiei are loc prin intermediul telefoanelor publice. Condamnații nu au reclamat faptul că le-a fost îngrădit acest drept. Pe teritoriul penitenciarului sunt amplasate 5 telefoane publice. Convorbirile telefonice sunt înregistrate, nefiind asigurată confidențialitatea lor.

La fel, condamnații sunt informați despre drepturile și obligațiunile lor odată cu intrarea în instituția penitenciară. Pe teritoriul instituției există panouri informative unde sunt afișate informații referitor la: regimul zilei, modele de cereri, planul de evacuare în caz de calamități/incendiu, adrese a diverse instituții, legislația execuțional-penală, etc. Panourile informative sunt amplasate pe coridoarele instituției, și în zone în care circulă aceștia, în ograda penitenciarului (blocul administrativ, unde se află specialiștii din domeniul de reintegrare, biblioteca).

CpPT constată că panourile informative nu sunt actualizate, multă informație fiind neactuală, adresele instituțiilor incorecte. Panoul oferit de către Oficiul Avocatului Poporului nu conține informații despre Consiliul de prevenire a Torturii sau informații cu referire la procedurile de depunere a plângerilor.

⁶ [16809022b9 \(coe.int\)](https://rm.coe.int/16809022b9)

⁷ <https://rm.coe.int/16809f8fa8>

⁸ https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

Conform datelor oferite de administrația penitenciarelor, în anul 2022, instituția a primit 507 petiții adresate administrației, dintre care de la deținuți 503 petiții, număr în scădere cu 32% comparativ cu anul 2021. Cele mai des petițiile s-au referit la probleme ce țin de executarea pedepsei închisorii - 82% și dreptul de a fi informat - 4%. CpPT constată că nu sunt înregistrate plângeri cu referire la asistența medicală și activitățile ocupaționale, probleme care au fost reflectate de către condamnați în discuțiile individuale și de grup cu membrii Consiliului.

Condamnații trebuie să dispună de bani pentru a procura timbre și plicuri, iar în cazul lipsei acestora nu există alte oportunități pentru sesizarea situațiilor de abuz sau rele tratamente.

În interiorul penitenciarului există trei căsuțe poștale destinate pentru scrisori expediate de către condamnați, amplasate astfel încât toți doritorii să aibă acces la aceasta.

Accesul la avocat

Accesul la avocat nu este îngăduit, iar pentru convorbiri în condiții de confidențialitate se utilizează încăperile destinate întrevederilor de scurta durată.

V. CONDIȚIILE MATERIALE DE DETENȚIE

Condiții materiale generale/igiena/alimentația

Cele două sectoare în care se dețin condamnații sunt clădiri vechi, cu două/trei etaje (instituția în trecut a fost unitate militară), separate în două ogrăzi mari, care pe parcursul zilei sunt deschise. Astfel, aceștia au acces pe teritoriul penitenciarului la cantină, baie, terenul de fotbal, grădină și alte blocuri destinate activităților ocupaționale. Atât administrația, cât și condamnații au menționat despre necesitatea reparării acoperișului la ambele blocuri.

Conform informației oferite de către directorul penitenciarului capacitatea cea mai mică a celulelor este de 2 persoane și cea mai mare de 30 condamnați.

Consiliul menționează Regula 13 din Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela)⁹, - Toate încăperile de deținere și în special acele care sunt destinate deținuților în timpul nopții, trebuie să corespundă tuturor exigențelor de igienă, ținându-se cont de climă, mai ales în ceea ce privește cubajul de aer, suprafața minimă, iluminatul, încălzirea și ventilația.

CpPT constată că o parte a încăperilor sunt destul de spațioase, îngrijite și majoritatea reparate din sursele proprii ale condamnaților.

⁹ https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf

Totuși, în ambele sectoare, în marea majoritate a celulelor condițiile sunt degradante, condamnații fiind plasați în dormitoarele cu suprafețe mari, supraaglomerate, mobilier învechit, lenjerie de pat uzată și plapume insalubre, miros neplăcut. În unele celule pe pereți este igrasie. Din discuțiile cu condamnații, aceștia au menționat că iarna în încăperi este rece (15-16 grade).

Membrii Consiliului au vizitat celule ce au nevoie urgentă de dezinfectare fiind pline de gândaci de bucătărie, insecte.

În unele celule, cablurile electrice sunt conectate clandestin de către deținuți cu prize și locuri de iluminat improvizate fără respectarea regulilor de securitate. WC și lavoarele se află la etajul 1, starea acestora este nesatisfăcătoare. Condamnații s-au plâns că nu este suficientă presiune în țevi și de multe ori nu au apă. La fel, ei au menționat că în veceuri și lavoare teracota este lunecoasă, ceea ce crește riscul de accidentări.

Administrația penitenciarului susține că furnizează setul de produse igienice o dată în lună: hârtie igienică, periuță și pastă de dinți, săpun de față și săpun de rufe, aparat de ras. Deținuții au confirmat primirea produselor igienice, însă consideră că acestea sunt insuficiente.

Accesul la lumina naturală este asigurat prin geamurile din celule, în unele celule lumina este insuficientă pe timp de zi fiind blocată de prezența paturilor etajate. Acces limitat la lumina de zi este în special în celulele a căror geamuri sunt spre ograda penitenciarului. Accesul la lumina artificială era asigurată de becuri electrice (foarte slabă) din interiorul dormitoarelor.

Accesul la aerisirea naturală este satisfăcător, circulația aerului din încăpere era asigurată prin geamuri și ușile deschise. Acest lucru este posibil în perioada caldă a anului (în perioada rece a anului acest lucru este imposibil). În dormitoarele mari unde spațiile sunt delimitate cu plapumă aerisirea este mult mai dificilă. Nu există sistem de ventilație.

Accesul la baie. Deținuții au acces la baie o dată în săptămână după un grafic stabilit de administrația penitenciarului. Membrii Consiliului nu au vizitat baia, deoarece la momentul vizitei conform graficului, condamnații erau la baie. Din declarațiile cu condamnații în baie este rece, multă umezeală, iar apa abia călduță, nu este respectată intimitatea persoanelor condamnate (dușurile nu sunt separate). **CpPT este îngrijorat de starea tehnică și sanitară a băii, îngrijorare formulată și în Raportul cu privire la vizita Consiliului din 24 aprilie 2018¹⁰.**

Spălătoria funcționează conform unui grafic aprobat de administrația instituției, fiind angajați condamnați de la sectorul de deservire gospodărească a penitenciarului.

Unii condamnați au menționat că apa are mult clor.

¹⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/05/P2-Lipcani-24.04.2018.pdf>

La fel, condamnații au menționat că lucrătorul medical nu vine zilnic să verifice starea sanitar-igienică în sector, sarcină prevăzută în Ordinul MJ nr.343 din 29.12.2022 ce prevede Regulamentul cu privire la organizarea asistenței medicale deținuților în instituțiile penitenciare, punct.44 al.17 și punct.95 al.10¹¹.

Situația condamnaților ce se dețin în Sectorul de carantină (pentru securitate personală conform art.206, în izolatorul disciplinar)

Sectorul de carantină, care e un bloc aparte cu propria curte de plimbare, este destinat plasării persoanelor nou sosite (5 celule) și condamnaților sancționați cu izolare disciplinară (3 celule). La momentul vizitei în sector erau plasați 29 condamnați conform art.206.

CpPT a constatat condiții materiale de detenție din celule unde sunt plasați deținuții conform art.206 Cod de Executare, similare celor din sectoarele unde se deține masa generală de condamnați.

Consiliu salută faptul că cele 29 persoanele ce se dețin conform art.206 Cod de Executare, au posibilitatea să se deplaseze pe timpul zilei pe teritoriul sectorului în care sunt plasați, se dețin cu ușile deschise, de la deșteptare până la stingere și pot comunica între ei. Astfel de situație nu a fost constatată nici într-o instituție penitenciară vizitată anterior și poate fi considerată o bună practică, care ar putea fi preluată de ANP. Posibilitatea de a ieși din celulă pe parcursul zilei, de a comunica cu alte persoane schimbă atmosfera în acest sector, oferind senzația de siguranță, prevenind apariția stărilor de stres, cazurilor de autoagresiune etc.

Rămâne o problemă accesul la spațiile pentru activități ocupaționale, care este limitat, iar în unele cazuri inaccesibil (ex. stadionul de fotbal). Curtea sectorului este foarte mică, practic neîncăpătoare. În curte există inventar sportiv, iar condamnații au menționat că cel mai mult sunt implicați în activități sportive.

Consiliul menționează Regula 42 din Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela)¹², condițiile generale de trai, inclusiv condițiile legate de iluminare, ventilație, temperatură, condițiile sanitare, nutriție, apă potabilă, acces la aer liber și exerciții fizice, igiena personală, ocrotirea sănătății și spațiul personal adecvat, trebuie să fie aplicate tuturor deținuților fără excepție.

În acest sens, administrația penitenciarelor trebuie să elaboreze o strategie clară cu privire la modul de asigurare a separării, condițiilor de trai, facilități, regimul zilei astfel încât să asigure un mediu

¹¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135397&lang=ro

¹² The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, disponibil în limba engleză pe următorul link https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

sigur, structurat și previzibil pentru persoanele ce solicită securitate conform art.206 din Codul de Executare RM.

Alimentația deținuților

În Penitenciarul nr.2-Lipcani funcționează blocul alimentar, unde este preparată și servită hrana, care ulterior este distribuită deținuților (celule sectorului de carantină). Blocul alimentar deține autorizație sanitară și include spații de preparare a bucatelor, depozite pentru produse, prelucrare și spălare a veselei. Hrana este pregătită de către condamnați, la două cazane pentru prepararea hranei, o plită electrică în stare funcțională. A fost prezentat meniul instalat în bucătărie, cu tabelul de repartizare a produselor alimentare (per grame) săptămânal. 8 condamnați primesc rație alimentară suplimentară, conform listei prezentate de serviciul medical în luna martie 2023. Atât bucătarul, cât și asistenta medicală au menționat că au condamnați la dietă, însă nici unul nu au putut explica procedura prin care sunt prezentați condamnații cu astfel de necesități și tipul de alimentație (dieta) care urmează a fi preparat pentru ei.

Din discuții cu condamnații, aceștia, nu au sesizat alegerile la calitatea și cantitatea alimentației preparate în blocul alimentar al instituției, iar mulți din ei au menționat că își prepară singuri hrana cu alimente care sunt primite de la rude.

VI. REGIM ȘI ACTIVITĂȚI

În penitenciar activează o biserică, biblioteca, sunt realizate programe educative și psiho-sociale, activități sportive (teren de fotbal în curtea instituției) și ocupaționale (ex. grădina penitenciarului). Condamnații se pot deplasa liber pe parcursul zilei, la mai multe spații din interiorul penitenciarului și au acces la blocul administrativ în care se realizează activități de reintegrare socială, bibliotecă, biserică, etc.

CpPT este îngrijorat de faptul că deținuții au acces la una din clădirile avariate ce se află pe teritoriul penitenciarului (la momentul vizitei în clădire se auzeau condamnați). Unul dintre condamnați a menționat că sunt situații când de pe clădire pot cădea pietre și că au fost situații cu risc de a se accidenta, însă indiferent de aceste riscuri, acesta a susținut că condamnații vor intra și în continuare în clădire. Această afirmație trezește suspiciuni privind acțiunile condamnaților în acest spațiu, care nu este supravegheat de către administrația penitenciarului și care pune în pericol viața și sănătatea acestora.

Consiliul menționează Regula 4 din Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela)¹³: administrația penitenciarelor și alte

¹³ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, disponibil în limba engleză pe următorul link https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

autorități competente trebuie să asigure studiile, instruirea profesională și munca, precum și alte forme oportune și aplicabile de asistență, inclusiv cele cu caracter recuperativ, moral, spiritual, social, medical și sportiv. Toate programele, activitățile și serviciile date trebuie să fie asigurate în raport cu necesitățile individuale de tratament al deținuților.

În instituție sunt amenajate săli de studiu pentru instruirea profesională. Procesul de instruire profesională este desfășurat de profesorii Școlii Profesionale nr.10 din or. Briceni. Pentru anul de studii 2022-2023 nu au fost deschise grupuri de înmatriculare a deținuților la învățământul profesional de scurtă durată, din motiv că MEC a refuzat aprobarea respectivelor grupuri, acestea nu s-au regăsit în comanda de stat a Ministerului, solicitată de instituția de învățământ. Actualmente Școala profesională are aprobarea dosarului de la ANACEC (depus în noiembrie 2022), urmează procesul de acreditare, iar studiile ar putea fi preluate abia în luna noiembrie 2023.

Fondul bibliotecii penitenciarului constituie 3125 de cărți. Peste 80% din cărți sunt literatură artistică și doar 3% literatură juridică. Biblioteca instituției este abonată la 14 ziare și reviste, în dependență de cererea și interesele cititorilor. În anul 2022 au frecventat biblioteca 30% din numărul total de condamnați.

Birourile angajaților din serviciul de reintegrare sunt destul de mici pentru realizarea programelor de grup. Nu este clar unde se desfășoară acestea. La momentul vizitei Consiliu nu au văzut condamnați implicați în activități de educație și ocupaționale, decât condamnații care lucrau în grădina instituției. O parte din condamnați au menționat că nu comunică cu psihologul sau educatorii și că sunt evaluați incorect de către specialiștii din serviciul de reintegrare.

În discuțiile cu psihologul am constatat că acesta este implicat într-un număr mare de evaluări (evaluări inițiale, evaluări pentru determinarea riscului de recidivă în conformitate cu Legea cu privire la amnistie, evaluări ale factorilor de risc și protectivi pentru prezentarea la comisia penitenciarului în cazul condamnaților ce urmează a fi prezentați conform art. 91, 92 Cod penal¹⁴, etc.). Aceste sarcini implică mult timp și limitează posibilitatea specialistului de a realiza programe psiho-sociale, ședințe de consiliere psihologică, iar condamnații nu au oportunitatea de a interacționa cu psihologul decât în momentul evaluării, ceea ce știrbește din încrederea în astfel de specialist (fapt observat în discuțiile cu condamnații). La fel, administrația ar putea revedea anumite sarcini care nu sunt obligatorii, spre exemplu art.91 prevede că ”se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă condamnatul a realizat programul individual de executare a pedepsei”, astfel judecătorul este obligat să ia în calcul această condiție, indiferent de factorii criminogeni și protectivi, pe care psihologul, conform reglementărilor este obligat să le anexeze la materialele prezentate în comisie. Această evaluare este binevenită mai mult la momentul elaborării Programului individual de executare a pedepsei și oferă o imagine mai clară a nevoilor și riscurilor condamnatului.

În penitenciar nu există locuri de muncă, decât funcțiile pentru deservirea gospodărească (la momentul vizitei angajați 42 condamnați, ceea ce constituie 13% din numărul persoanelor din

¹⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

instituția penitenciară. Conform datelor oferite de către administrație pe parcursul anului 2022 încă 170 condamnați au participat la munci neremunerate.

Consiliul salută implicarea condamnaților la muncă în grădina instituției și consideră această ocupație utilă pentru toate categoriile de condamnați. Totodată, îndemnăm administrația penitenciarului să creeze oportunități pentru a implica și condamnații ce se dețin conform art.206 atât în activități educative, cât și la munci, fie ele remunerate sau neremunerate.

Lipsa activităților ocupaționale influențează negativ asupra climatului în instituție, precum și asupra sănătății mintale a condamnaților. În acest sens, **Consiliul îndeamnă administrația penitenciarului să creeze oportunități pentru a implica condamnații atât în activități educative, cât și la munci, fie ele remunerate sau neremunerate**¹⁵.

Consiliul salută faptul că administrația penitenciarului implică condamnații într-un număr mare de activități sportive, însă recomandarea Consiliului este ca toți condamnații să aibă acces la terenul de fotbal din curtea instituției.

Contactul cu lumea exterioară

Pentru desfășurarea întrevederilor, Penitenciarul nr.2 dispune de un sector separat cu 8 camere pentru întrevederi de lungă durată (*separat pentru masa totală și condamnații care, în virtutea funcțiilor ocupate anterior, pot fi amenințați cu răzbunarea*) și camere pentru întrevederi de scurtă durată. Camerele pentru întrevederi de lungă durată sunt dotate de obicei, din sursele financiare ale condamnaților. La momentul vizitei, în penitenciar, de dreptul la întrevederi de lungă durată nu beneficia nici un condamnat, iar în unele încăperi se petreceau lucrări de reparație.

Conform datelor din raportul de bilanț pentru anul 2022 și primul trimestru al anului 2023, instituția nu a colaborat cu nici o organizație neguvernamentală. În această perioadă au fost 9 vizite a reprezentanților *Bisericii Creștine Evangheliste Baptiste* și peste 10 vizite a reprezentanților *Uniunii Bisericilor Penticostale*. **Consiliul îndeamnă administrația instituției să intensifice activitățile de colaborare cu societatea civilă, ceea ce va influența pozitiv procesul de educație și asistență psihosocială a condamnaților, dar și va oferi transparență în activitatea instituției.**

În penitenciar există o încăpere pentru teleconferințe cu instanțele de judecată, această practică fiind mult mai eficientă economic, decât în cazul desfășurării escortărilor condamnaților la instanța de judecată. Administrația a menționat faptul că de multe ori în același timp sunt programate două ședințe de judecată de la instanțe diferite. În acest context, este binevenită amenajare a încă o încăpere de teleconferință. Deținuții au confirmat că pot primi și expedia corespondența din cont propriu și că foarte rar se eliberează rechizite de către instituție.

¹⁵ aplicarea Regulei 4 Nelson Mandela privind prevenirea recidivei și utilizarea termenului de detenție, pentru a asigura reintegrarea în societate după eliberare, astfel încât condamnații să poată duce un mod de viață independent și să respecte legea.

VII. ASISTENȚA MEDICALĂ

Statele serviciului medical al Penitenciarului nr.2 Lipceni sunt constituite din 6 funcții: șef serviciul medical - funcția vacantă, 4 asistenți medicali atestați, farmacist și 0,5 funcții de medic psihiatru și medic stomatolog. Funcția de medic psihiatru o îndeplinește un medic neurolog, invitat din raionul vecin.

Serviciul medical **nu este acreditat**, dar se află în perioada de pregătire pentru acreditare. În general serviciul corespunde cerințelor, este reparat, este dotat tehnic cu minim necesar. Serviciul medical activează 12 ore în zi, noaptea lucrători medicali în cadrul penitenciarului nu sunt.

CpPT reiterează normele CPT care stabilește câteva reguli de bază pentru serviciile de sănătate în penitenciare, prima fiind accesul la un doctor, acordarea serviciului de îngrijire medicală fiind organizată așa încât să permită să răspundă solicitărilor de consult fără nici o întârziere¹⁶.

Regula 25 (Ansamblul de Reguli Minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților)

1. Fiecare penitenciar trebuie să dispună de un serviciu de asistență medicală responsabil pentru evaluarea, promovarea, protecția și îmbunătățirea sănătății fizice și mentale a deținuților, o atenție deosebită fiind acordată deținuților cu necesități speciale de îngrijire medicală sau cu probleme de sănătate care împiedică reabilitarea lor.
2. Serviciul de asistență medicală trebuie să includă o echipă interdisciplinară cu personal calificat suficient, care acționează în mod independent și care dispune de experiență suficientă în psihologie și psihiatrie. Orice deținut trebuie să beneficieze de îngrijirile unui dentist calificat.

La momentul vizitei, în serviciul medical era prezent doar un asistent medical, care acordă asistență medicală în limita competențelor deținute. Problema de bază este lipsa medicului terapeut care conform statelor este și șeful serviciului medical, iar lipsa unui manager în serviciul medical reduce și mai mult din calitatea serviciilor oferite.

Regula penitenciară europeană nr.41 din Recomandarea CM 2006 nr. 41. Fiecare penitenciar va dispune cel puțin de serviciile unui medic generalist. 2. Se vor lua măsurile necesare pentru ca în cazurile de urgență, la orice oră, un medic specialist să fie disponibil imediat. 3. Penitenciarele în care nu există un medic generalist, angajat cu normă întreagă, trebuie să fie vizitate în mod regulat de un medic cu jumătate de normă. 4. În fiecare penitenciar va exista personal instruit în asistență medicală. 5. Toți deținuții vor avea acces la îngrijirile unui stomatolog și oftalmolog.

Deținuții au menționat că în cazul în care au nevoie de consultația medicului trebuie să meargă în blocul administrativ, în secția medicală. Unii din ei au menționat că asistentul medical nu intră în încăperile de trai. De facto, nici asistentul medical nu a negat faptul că nu vizitează condamnații în celule.

În conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la organizarea asistenței medicale deținuților în instituțiile penitenciare (ordinul MJ nr.343 din 2022), personalul secției medicale realizează controlul stării sanitaro-igienice în instituție și urmărește respectarea strictă a normelor de

¹⁶ Norme CPT <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78829d2>

igienă în toate sectoarele penitenciarului și la locurile de muncă. În discuțiile cu asistenții medicali aceștia au menționat că vizitează regulat sectoarele de trai. Condamnații însă, au menționat că lucrătorii medicali nu vin prin sectoare și că în cazul anumitor acuze ei se deplasează în secția medicală. În acest sens, Consiliul este îngrijorat de calitatea controlului stării sanitaro-igienice în instituție.

CPT consideră că serviciul de îngrijire medicală într-o instituție de detenție poate juca un rol potențial important în combaterea relelor tratamente și poate avea un impact pozitiv asupra întregii calități a vieții în instituția penitenciară¹⁷.

Actualmente, din lipsa unui medic în instituție oferirea asistenței medicale deținuților se limitează la cea simptomatică, cu excepția la cea psihiatrică. La prescrierea tratamentului se semnează acord informat, iar tratamentul este monitorizat cu inscripții în cartelele medicale de către asistentele medicale.

La evidența dispensarică se află 5 persoane cu dependență de opiacee dar tratament farmacoterapeutic în instituție nu este, din spusele angajaților dacă apar doritori pentru tratament farmacoterapeutic, deținuții sunt transferați în alte instituții.

În P2 există servicii de reducere a riscurilor.

În anul 2023 a fost înregistrat un caz de deces – condamnatul în vârstă de 21 ani a făcut stop cardiac., în 2022 – 1 caz de deces.

Analizând cazurile de declarare a **refuzului de hrană** din 5 cazuri în 2023 (până la momentul vizitei) în 3 din acestea nu au durat mai mult de 24 ore, 2 au avut o durată între 1-4 zile. Un singur caz a înregistrat plângeri pe condițiile de detenție, în rest condamnații cer audiențe cu procurorul, reprezentanții ANP, directorul penitenciarului. În acest sens, Consiliul **recomandă elaborarea și instruirea personalului privind procedurile de gestionare a cazurilor de declarare a refuzului de hrană luând în calcul problemele invocate, durata plasării, asistența necesară, etc.**

În continuare, Consiliul recomandă instruirea continuă a personalului medical în privința documentării leziunilor corporale, pretinselor acte de tortură, în special despre prevederile Ordinului (comun) nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant și ale Protocolului de la Istanbul.

La necesitatea acordării asistenței medicale de urgență, Penitenciarul nr.2 solicită serviciul 112. Conform statisticii, în 2022 au fost escortați 464 condamnați la instituții medicale pentru consultație și investigații medicale, 3 persoane au fost internate.

¹⁷ <https://rm.coe.int/16806ce93c>

La evidența dispansarică la finele anului 2022 se află 576 condamnați, cu următoarele patologii:

- ✓ Tulburări mentale și de comportament (151)
- ✓ Bolile aparatului digestiv (76)
- ✓ Bolile aparatului circulator (65)
- ✓ Bolile aparatului respirator (40)
- ✓ Bolile aparatului genitor-urinar (43)
- ✓ Bolile sistemului osteo-articular (29)
- ✓ Bolile infecțioase și parazitare (47)
- ✓ Bolile sistemului nervos (67)

Au fost prezentate următoarele registre:

- ❖ Registrul de vizite zilnice,
- ❖ Registrul de dispensarizare: la evidență se află 5 persoane cu consum de substanțe opiacee; 20 persoane cu HIV (în tratament ARV),
- ❖ Registrul de evidență a preparatelor ARV,
- ❖ Registrul de evidență a pansamentelor,
- ❖ Registrul de evidență a cazurilor de automutilare și leziuni corporale,
- ❖ Registrul de evidență a declarării grevei foamei.

Angajații serviciului medical au dat dovadă că respectă confidențialitatea legată de accesul la servicii cu caracter medical, dar nu cunosc care sunt atribuțiile și drepturile CpPT.

Asistența pentru sănătatea mintală:

Consiliul a identificat în sectoarele penitenciarului condamnați cu probleme evidente de sănătate mintală (o tulburare cognitivă/demență, o tulburare de dezvoltare și o tulburare din spectrul psihotic), care au nevoie de asistență și supraveghere medicală specifică diagnosticului. Condamnații care erau plasați cu unul din ei în aceeași celulă au menționat că nici medicul, nici asistenții medicali nu îl vizitează. Unul din condamnații cu probleme de sănătate mintală risca să fie agresat sau abuzat de ceilalți condamnați, or din cauza stării de sănătate el refuza să respecte igiena intimă, mânca în pat, se plimba noaptea printre paturi, aprindea lumânări, etc. Ignorarea acestor circumstanțe de către personalul medical expune persoana la riscuri care pot fi înlăturate prin abordarea corectă și specifică a stării de sănătate.

În cartelele medicale este stabilit diagnostic psihiatric dar fără descrierea statutului psihiatric. Ulterior în cartele nu este descrisă evoluția bolii sau un plan complex de intervenție. Lipsesc de asemenea orice activități sau asistență pentru reabilitare.

În cartele unui deținut surdo-mut este notificat că deținutul este fără particularități. Deținutul declară (a scris pe foaie) că nu a fost examinat de nici un medic.

Nu este clară colaborarea specialistului psiholog cu medicul psihiatru, în cazul asistenței condamnaților cu probleme de sănătatea mintală. Chiar dacă în evidența psihologului există înscrieri, nu există o strategie de intervenție pentru astfel de condamnați. Este îngrijorătoare interpretarea echivocă a dreptului la confidențialitate pentru specialiștii atât din serviciul medical cât și psihologic prin limitarea accesului psihologului la documentația medicală și neimplicarea acestuia în procesul de diagnostic, evaluare, tratament și reabilitare conform unui plan *multidisciplinar* individualizat.

Consiliul reamintește că conform științei medicale și psihologice moderne, rezultatul de sănătate mintală se obține în mare parte din intervenția psihologică și socială și nu doar farmacologică/medicală. Mai cu seamă că legislația privind protecția datelor cu caracter personal cu privire la sănătate (confidențialitatea informațiilor) expres prevede în art 12 al. 2) al legii nr. 263 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului că „...*(2) Confidențialitatea informațiilor cu privire la solicitarea de asistență medicală, examinare și tratament, inclusiv a altor informații ce constituie secret medical, este asigurată de medicul curant și specialiștii implicați în acordarea serviciilor de sănătate sau în cercetarea biomedicală (studiul clinic), precum și de alte persoane cărora aceste informații le-au devenit cunoscute datorită exercitării obligațiilor profesionale și de serviciu.*”. În acest sens lipsa colaborării între medical psihiatru, psihologi și educatori poate constitui o barieră pentru tratament și reabilitare la cel mai înalt standard posibil.

Consiliul recomandă administrației să adopte metodologia de asistență în sănătatea mintală conform modelului multidisciplinar și individualizat, disponibil în sectorul civil și reglementat prin HG nr. 55/2012 privind „Regulamentul cadru al centrelor comunitare de sănătate mintală și standardele minime de calitate” și Ord. MS nr. 406/2014.

CPT, în cadrul vizitelor preventive, versus asistența psihiatrică a afirmat că:

„În comparație cu populația generală, există un număr ridicat de persoane încarcerate care prezintă simptome de ordin psihiatric. În consecință, un doctor psihiatru trebuie inclus serviciului de îngrijire medicală din fiecare închisoare iar câteva din infirmierele acestui serviciu trebuie să fi fost instruite în acest domeniu”.

Potrivit Regulilor Penitenciare Europene:

12. 1. Persoanele care suferă de afecțiuni psihice și a căror sănătate mentală este incompatibilă cu detenția în penitenciar trebuie să fie trimise într-o instituție special concepută în acest sens.;

47. 1. Penitenciarele sau secțiile specializate vor fi astfel organizate încât să permită observarea și tratamentul deținuților care suferă de afecțiuni psihice sau tulburări mentale. Asistența medicală în mediul penitenciar va asigura tratament psihiatric tuturor deținuților care necesită o astfel de terapie, acordând o atenție specială prevenirii suicidelor.

Observațiile CPT la revizuirea Ansamblului de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (CAT/C/51/4)¹⁸ menționează cerințele pentru asigurarea asistenței psihiatrice pentru deținuți:

„27. O persoană deținută cu o boală mintală diagnosticată trebuie ținută și îngrijită într-un spital, care este echipat corespunzător și dispune de personal calificat corespunzător. Acea unitate ar putea fi un spital psihiatric civil sau o unitate psihiatrică special echipată în cadrul sistemului penitenciar.

28. Serviciile de asistență medicală trebuie organizate în strânsă relație cu administrația sanitară a statului, dar și în colaborare cu sistemul de sănătate din comunitatea în care persoana se va întoarce la eliberare, pentru a asigura continuitatea și supravegherea medicală în timpul perioadei dificile de după închisoare.

29. Serviciile de sănătate și profesioniștii care asigură îngrijiri medicale în penitenciare ar trebui să funcționeze cu independență clinică deplină și în conformitate cu standarde profesionale și etice acceptate internațional, în special în ceea ce privește autonomia deținuților, consimțământul lor informat și confidențialitatea informațiilor lor în toate aspectele legate de sănătate.

30. Pentru fiecare pacient trebuie întocmită o fișă medicală, care să cuprindă diagnosticul informații și o evidență continuă a stării de sănătate a pacientului și a oricăror special examinările la care a fost supus.”

Consiliul menționează că eșecul de a întreprinde măsuri active, ajustate deficienței/maladiei (evaluarea și asistența activă la locul aflării pacientului) constituie atât încălcarea calității serviciilor de sănătate (explicat prin comentariul general 14 la art 12 al PIDESC¹⁹), cât și poate constitui discriminare pe criteriu de dizabilitate psihosocială sau intelectuală prin refuzul de acomodare rezonabilă în scopul micșorării efectele deficienței asupra exercitării dreptului la sănătate (art. 5 și 25 ale Convenției ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități).

VIII. PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI

La momentul vizitei în instituție se dețineau 9 persoane cu dizabilități, dintre care: 3 deținuți cu dizabilitate accentuată și 6 deținuți cu dizabilitate medie.

Nici un bloc din cadrul instituției penitenciare nu este adaptat conform standardelor naționale pentru persoane cu dizabilități locomotorii. Penitenciarul nu a identificat spații adaptate atât pentru igienă personală cât și pentru rutină zilnică, practic nu există celule adaptate persoanelor cu

¹⁸ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/419/98/PDF/G1441998.pdf?OpenElement>

¹⁹ 37. Obligația de a îndeplini (facilita) cere statelor, printre altele, să ia măsuri pozitive care să permită și să ajute indivizii și comunitățile să se bucure de dreptul la sănătate. Statele părți sunt obligate de asemenea să îndeplinească (asigure) un drept specific cuprins în Pact atunci când indivizi sau un grup sunt incapabili, din motive independente de voința lor, să-și dea seama de acest drept prin mijloacele pe care le au la dispoziție. Obligația de a îndeplini (promova) dreptul la sănătate impune statelor să se angajeze în acțiuni care creează, mențin și restabilesc sănătatea populației. Astfel de obligații includ: (i) încurajarea recunoașterii factorilor care favorizează rezultate pozitive în materie de sănătate, de ex. cercetare și furnizare de informații; (ii) asigurarea faptului că serviciile de sănătate sunt adecvate din punct de vedere cultural și că personalul medical este instruit să recunoască și să răspundă nevoilor specifice ale persoanelor din grupuri vulnerabile sau marginalizate; (iii) asigurarea faptului că statul își îndeplinește obligațiile în diseminarea corespunzătoare a informații referitoare la stilul de viață sănătos și alimentația, practicile tradiționale dăunătoare și disponibilitatea serviciilor; (iv) sprijinirea oamenilor în a face alegeri informate cu privire la sănătatea lor <https://digitallibrary.un.org/record/425041?ln=en>

dezabilități fizice. Este practic imposibil ca deținuții să se deplaseze singuri. Un deținut cu grad de dizabilitate sever, fără picior, este plasat în dormitor la etajul doi, iar WC și baia fiind în subsolul blocului. Condamnatul a menționat că se deplasează când este ajutat de alți condamnați.

Regula nr. 5 din Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela)²⁰ prevede că administrația penitenciarelor trebuie să întreprindă toate măsurile rezonabile de cazare și ajustări pentru a asigura ca deținuții cu dezabilități fizice, mentale sau alte dezabilități să beneficieze pe bază egală de acces deplin și eficient la viața din cadrul penitenciarului.

„Crearea condițiilor de detenție pentru persoanele cu dezabilități” este obiectivul nr.VI a Planului măsurilor organizatorice de bază al Penitenciarului nr.2 Lipcani pentru anul 2022. Acțiunea nu a fost realizată din cauza lipsei finanțării obiectivului dat, fapt reflectat în Raportul de bilanț pentru anul 2022. Conform datelor oferite de administrația instituției există o unitate de asistent personal din cadrul detașamentului de deservire gospodărească, pentru asistarea deținuților cu dizabilități din penitenciar.

IX. STATUTUL IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR CpPT

Consiliul în urma analizei recomandărilor formulate în cadrul vizitei din anul 2018 a identificat **8 recomandări care urmează a fi menținute (57%), 4 recomandări realizate (29%) și 1 parțial realizată (7%) (o recomandare nu au fost verificată): -**

	Recomandările CpPT din 2018	Starea de fapt în 2023
	De a elabora de comun cu ANP un Plan instituțional de redresare a tuturor aspectelor de detenție în baza recomandărilor expuse, inclusiv prin fortificarea măsurilor administrative și resurselor umane, cu prezentarea lui către Consiliu.	Menținută Personalul nu a putut prezenta un Plan de implementare a recomandărilor anterioare deși unele recomandări anterioare au fost implementate.

²⁰ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, disponibil în limba engleză pe următorul link https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

	Majorarea statelor personalului (inclusiv medical) și asigurarea completării funcțiilor vacante în scopul realizării conforme a sarcinilor prevăzute de legislația națională și recomandările internaționale și pentru a evita situații de supraîncărcare și de risc pentru personal.	Parțial realizată
	Elaborarea de comun cu Administrația Instituțiilor Penitenciare a unei strategii comprehensive în vederea prevenirii acțiunilor de automutilare și a tentativelor de suicid în rândul deținuților. Cel puțin, Departamentului Instituțiilor Penitenciare trebuie să procure instrumente standardizate pentru a diagnostica riscul automutililor și a tentativelor de suicid în rândul deținuților. Specialiști psihologi trebuie să fie asigurați cu instruire necesare în psihoterapie.	Menținută
	Excluderea prevederilor codului de executare privind sancționarea persoanelor care se automutilează cu elaborarea Regulamentului de gestionare/management de caz prin conlucrarea serviciului medical, psiholog, educativ și regim.	menținută
	Asigurarea serviciului medical cu personal în vederea realizării conforme a accesului la medic.	Menținută
	Excluderea practicii de examinare medicală în prezența personalul nemedical.	Realizat , cu rezerva specialiștilor nemedicali implicați în procesul de tratament și reabilitare
	Asigurarea condițiilor adecvate de funcționare a cabinetului stomatologic (conectare la sursă centralizată de apă, dotarea cu sterilizator, lampă stomatologică și excluderea prezeței personalului nemedical în birou).	Menținută
	Asigurarea reparației izolatorului medical și a cabinetului medical pentru examinare la admiterea în instituție și în izolatorul de pedeapsă.	Menținută
	Instituirea Registrului de examinare medicală la intrare și ieșire din penitenciar, în corespundere cu prevederile CE RM	Realizat
	Instituirea Registrului de examinări medicale zilnice a persoanelor aflate în Izolatorul disciplinar cu excluderea practicii de înscriere a datelor medicale în Registru comun.	Nu a fost verificat

	Asigurarea păstrării confidențiale a documentației medicale prin asigurarea dulapurilor și meselor cu lacăte.	Realizat
	Asigurarea serviciului medical din sectorul nr.2 cu computer cu acces la internet în vederea completării bazei de date și documentare adecvată a pretinselor acte de tortură.	Realizat
	Instruirea personalului penitenciar în documentarea leziunilor corporale, pretinselor acte de tortură despre prevederile Protocolului de la Istanbul („Manual de investigare eficientă și documentare a torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante”) și Ordinul (comun) nr. 77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant	Menținută
	Asigurarea documentării pretinselor acte de tortură în corespundere cu Ordinul (comun) nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant.	Menținută

X. CONSTATĂRI LA MOMENTUL VIZITEI:

1. CpPT constată lipsa unui Plan de implementare a recomandărilor a CpPT urmare a vizitelor din 2018.
2. CpPT constată că deținuții sunt repartizați inegal și tratați diferențiat, astfel în penitenciar există secții supraaglomerate cu condiții nesatisfăcătoare de detenție versus secții spațioase cu condiții foarte bune de trai.
3. CpPT constată condiții materiale de detenție din celule unde sunt plasați deținuții conform art.206 CE similare celor din sectoarele unde se deține masa generală de condamnați.
4. CpPT salută faptul că cele 29 persoanele ce se dețin conform art.206 CE, au posibilitatea să se deplaseze pe timpul zile pe teritoriul sectorului în care sunt plasați, se dețin pe timpul zilei cu ușile deschise și pot comunica între ei. Totodată, sectorul în care aceștia se dețin are o zonă mică de plimbare.
5. CpPT constată privarea anumitor drepturi pentru condamnații ce se sunt plasați conform art.206 în sectorul nr.1. Condamnații au acces limitat la anumite spații cum ar fi terenul de fotbal, etc.

6. CpPT constată că accesul la baie nu este îngrădit, însă nu este respectată intimitatea persoanelor condamnate (dușurile nu sunt separate). Din declarațiile condamnaților în baie este rece, multă umezeală, iar apa abia călduță.
7. CpPT constată puține spații pentru realizarea programelor educative și psiho-sociale.
8. CpPT constată problema asigurării cu personal medical și organizării serviciilor, ceea ce limitează accesul la servicii medicale a condamnaților a garanțiilor de sănătate.
9. CpPT constată carențe semnificative în identificarea, tratamentul și recuperarea problemelor de sănătate mintală.
10. CpPT constată insuficiența produselor igienice care sunt oferite doar o dată pe lună (ex. săpunul) și lipsa unor produse (ex. șampon).
11. CpPT constată necesitatea instruirii personalului penitenciar în documentarea leziunilor corporale, pretinselor acte de tortură și prevederile Protocolului de la Istanbul.
12. CpPT constată lipsa unor celulele accesibile persoanelor cu dizabilități locomotorii, nefiind adaptate la necesitățile acestora spațiile locative, băile, veceurile. La fel, există foarte multe bariere, care îngreșesc deplasarea deținuților cu dizabilități pe spațiile de deplasare din penitenciar, cum ar fi existența scărilor către curțile de plimbare și cabinetele medicale.
13. CpPT constată deficiențe în asigurarea condițiilor minime de trai, multe din celule necesitând reparații, unele wc-uri, lavuare fiind în stare deplorabilă, teracota lunecoasă, de multe ori nu este apă.
14. CpPT constată insuficiența de personal și încărcătura excesiv de mare cu sarcini de serviciu pentru majoritatea personalului instituției, ce influențează negativ calitatea și cantitatea serviciilor realizate.
15. CpPT constată că panourile informative nu sunt actualizate privind rolul Consiliului de prevenire a Torturii și atribuțiile Avocatului Poporului.
16. CpPT constată că condamnații au acces la una din clădirile avariate ce se află pe teritoriul penitenciarului (la momentul vizitei în clădire se auzeau condamnați), ceea ce pune în pericol viața și sănătatea acestora. La fel, administrația penitenciarului nu poate supraveghea acțiunile condamnaților care sunt în interiorul clădirii.

XI. RECOMANDĂRI ACTUALIZATE:

A. Ministerului Justiției

1. Elaborarea unui standard cu privire la raportul personal-deținut și majorarea statelor de personal (inclusiv medical), elaborarea unui set de facilități ce vor motiva candidații și asigura completarea funcțiilor vacante, în scopul realizării conforme a sarcinilor prevăzute de legislația națională și recomandările internaționale și pentru a evita situații de supraîncărcare și de risc pentru personal.
2. Implementarea unei Strategii (acțiuni) de diminuare a subculturii criminale, în vederea oferirii tratamentului egal și nediferențiat tuturor persoanelor deținute în instituțiile penitenciare și excluderii oricăror forme de tratament discriminatoriu față de persoanele private de libertate.
3. Implementarea unei Strategii de îngrijire a sănătății mintale în penitenciare, inclusiv prin asigurarea standardelor similare sectorului civil și coordonarea colaborării intersectoriale.

B. Administrației Naționale a Penitenciarelor

1. Elaborarea de comun cu Penitenciarul nr.2-Lipcani a Planului instituțional de redresare a aspectelor invocate de CpPT în cadrul vizitelor realizate cu remiterea lui în termen de 30 de zile de la primirea acestui Raport.
2. Implementarea unei Strategii (acțiuni) de diminuare a subculturii criminale, în vederea oferirii tratamentului egal și nediferențiat tuturor persoanelor deținute în instituțiile penitenciare și excluderii oricăror forme de tratament discriminatoriu față de persoanele private de libertate.
3. Implementarea unei Strategii de îngrijire a sănătății mintale în penitenciare, orientate spre apropierea standardelor din domeniu de cele disponibile în sectorul civil.
4. Elaborarea unei strategii (plan) clare cu privire la modul de asigurare a separării, condițiilor de trai, facilităților, regimului zilei astfel încât condamnații ce solicită securitate conform art.206 din Codul de Executare RM să se dețină într-un mediu sigur, structurat bazat pe respect și încredere.
5. Asigurarea a unui număr necesar de medici psihiatri și specialiștii psihologi cu instruire necesare în psihoterapie și utilizarea instrumentelor standardizate pentru a diagnostica și a interveni în cazul deținuților cu probleme de sănătate mentală. Elaborarea unor proceduri de colaborare între specialiști în vederea oferirii serviciilor integrate pentru persoanele cu probleme de sănătate mentală.
6. Instruirea continuă a personalului cu referire la procedurile de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale, precum și monitorizarea continuă a cazurilor în care se aplică gazul lacrimogen și alte mijloace speciale, pentru evitarea abuzurilor din partea personalului penitenciar.

7. Îmbunătățirea condițiilor generale de trai, aplicate tuturor deținuților fără excepție, inclusiv condițiile legate de iluminare, ventilație, temperatură, condițiile sanitare, nutriție, apă potabilă, acces la aer liber și exerciții fizice, igiena personală, ocrotirea sănătății etc.
8. Instruirea continuă a personalului medical și non-medical în domeniul documentării leziunilor corporale, pretinselor acte de tortură despre prevederile Protocolului de la Istanbul („Manual de investigare eficientă și documentare a torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante”) și Ordinul (comun) nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant.
9. Identificarea necesităților și elaborarea unui plan pe întreg sistemul penitenciar privind acomodarea instituțiilor penitenciare pentru deținuții cu dizabilități.
10. Colaborarea cu Ministerul Educației în vederea realizării programelor de orientare vocațional-tehnică și diversificării acestora în dependență de nevoile și abilitățile condamnaților, precum și cerințelor de pe piața muncii.
11. Majorarea statelor de personal (inclusiv medical) și elaborarea unui set de facilități ce vor motiva candidații și asigura completarea funcțiilor vacante, în scopul realizării conforme a sarcinilor prevăzute de legislația națională și recomandările internaționale și pentru a evita situații de supraîncărcare și de risc pentru personal.

C. Penitenciarului nr. 2 Lipcani

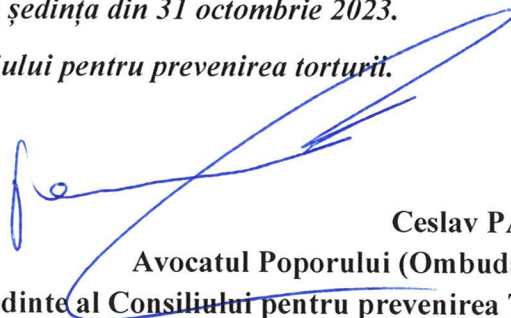
1. Elaborarea de comun cu ANP a Planului instituțional de redresare a aspectelor invocate de CpPT în cadrul vizitelor realizate cu remiterea lui în termen de 30 de zile de la primirea acestui Raport.
2. Repartizarea uniformă a condamnaților, ce prevede respectarea standardelor CPT cu referire la spațiu și condițiile de trai pentru condamnați.
3. Oferirea accesului la activități ocupaționale, programe de reintegrare și muncă condamnaților ce se dețin conform art.206 Cod de executare.
4. Îmbunătățirea condițiilor adecvate în wc-uri, lavoare, baia penitenciarului, în vederea asigurării respectului pentru demnitatea umană și unui grad dezirabil de condiții sanitaro-igienice.
5. Întreprinderea măsurilor urgente pentru deratizarea/dezinsecția spațiilor de trai ale condamnaților.
6. Adaptarea infrastructurii penitenciarului la necesitățile persoanelor cu nevoi speciale.
7. Îmbunătățirea condițiilor de detenție și crearea unor condiții prielnice de trai prin reparația celulelor, schimbarea mobilierului vechi, procurarea seturilor noi de lenjerie de pat, reparația spațiilor sanitare etc.
8. Instruirea personalului penitenciar în domeniul prevenirii torturii, tratamentului inuman și degradant.

9. Asigurarea documentării pretinselor acte de tortură în corespundere cu Ordinul (comun) nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant.
10. Organizarea serviciului medical conform normelor în vigoare și asigurarea deținuților cu servicii medicale de calitate.
11. Implicarea condamnaților atât în activități de reintegrare, cât și la munci, fie ele remunerate sau neremunerate.
12. Informarea angajaților despre CpPT și care sunt drepturile acestora.
13. Amplasarea copiei Raportului de vizită în spațiul public și biblioteca penitenciară pentru informarea deținuților.

Informarea CpPT privind măsurile luate în vederea implementării recomandărilor sau a măsurilor și termenii de implementare ale acestora, în termen de 30 zile.

Prin prezenta semnătură, confirmăm că acest raport a fost aprobat prin consens de către toți membrii Consiliului pentru Prevenire a Torturii la ședința din 31 octombrie 2023.

Raportul se semnează doar de Președintele Consiliului pentru prevenirea torturii.

**Ceslav PANICO,
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)
Președinte al Consiliului pentru prevenirea Torturii**